

Vissefjärda kyrkogård

Vissefjärda socken, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2006

Magdalena Jonsson
Kyrkoantikvariska rapporter 2006, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historik	5
VISSEFJÄRDA KYRKOGÅRD	7
Kyrkomiljön	7
Kyrkan	7
Kyrkogårdens historik	7
Beskrivning av kyrkogården idag	9
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	13
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGÅRDEN I DESS HELHET	21
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för värden av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/ begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/ samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödssystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av gravrättsinnehavaren. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och läns museerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Cecilia Ring och Liselotte Jumme vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar.

Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravningsbredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har sätts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinns styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland. Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydsjaskandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinen pågick dock samtidigt och när Uppsala blev ärkebiskopssäte 1634 bestod den nya svenska kyrkoprovinen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet skapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelens utgjordes av fem häradar, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo, Östbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två häradar, Västra och Östra Njudung.

Växjö stifts gränser mot Linköpings stift kom dock snart att bli föremål för diskussioner. Tvisten löstes först genom den påvelige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248. Växjö stift kom efter domen att endast omfattas av Varend vilket gjorde stiftet till det minsta i landet vid den tiden. Området som motsvaras av nuvarande Kalmar län tillhörde under medeltiden Linköpings stift.

År 1555 blev Norra och Södra Møre samt Öland ett självständigt kyrkligt förvaltningsområde, ett s k ordinarie dömne, inom Linköpings stift. Ordinarie dömnen inrättades av Gustaf Vasa och var ett sätt att minska biskoparnas makt. Vid samma tidpunkt överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift. År 1583 upphörde Kalmars och även Jönköpings ordinarie dömnen. Man återgick då praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista häradar till stiftet i Växjö.

Kalmar blev åter ett kyrkligt förvaltningsområde 1603 då man blev superintendentia. En superintendentia är ett område som avskilts från ett äldre stift och som senare fick status av eget stift. Ursprungligen ingick hela Kalmar län utom Tjust i superintendentian men med tiden kom Sevede, Aspeland och Tuna län att övergå till Linköpings stift. När Kalmar 1678 blev eget stift omfattade det Södra och Norra Møre, Handbörd, Stranda och Öland. Denna indelning bevarades fram till 1903 då det beslutades att Kalmar stift uppgick i Växjö stift. Sammanslagningen realiserades 1915 då Kalmars biskop Tottie avled. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner. Inom stiftet finns cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

VISSEFJÄRDA KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning: Vissefjärda 2:1 och Vissefjärda 16:2, Vissefjärda socken, Emmaboda kommun, Södra Möre härad, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1839: 4209 inv, 1878: 6466 inv, 1931 (efter Emmaboda bildat egen köping):4551 inv, 1958 (efter ytterligare avskiljningar): 3797 inv, 2004: 3140 inv

Kyrkomiljön

Vissefjärda kyrka och kyrkogård ligger vid Lyckebyåns utlopp i Kyrksjön. Väster om kyrkplatsen går järnvägen mellan Emmaboda och Karlskrona och här ligger Vissefjärda stationssamhälle. Norr om kyrkan ligger församlingshem, skola och ålderdomshem. I öster, på andra sidan Lyckebyån, ligger kyrkstallarna från 1854 som idag är hembygdsmuseum. Prästgården uppfördes ursprungligen 1745 men har genomgått flera renoveringar. Den är belägen sydväst om kyrkogården.

Kyrkan

Den första kyrkan i Vissefjärda ska ha byggts på 1200-talet. Vissefjärda socken var fram till 1887 delad mellan Södra Möre härad och Konga härad. Kyrkan låg i den del som hörde till Konga härad och som kallades Kåraböket. År 1761 påbörjades arbetet med en ny kyrka i anslutning till den medeltida kyrkan. Bygget kom att dra ut på tiden p.g.a. meningsskiljaktigheter och först 1773 invigdes den nya kyrkan. Kyrkan är en rektangulär byggnad med koret i öster. Norr om kyrkan står en klockstapel. Klockstapeln stod klar 1774. Vissefjärda kyrka är byggd i en tid när få kyrkor uppfördes i Kalmar län. Perioden är en brytningstid mellan olika stilar vilket återspeglas i kyrkobyggnaden. Kyrkans har satt byggnadskropp och låga rundbågiga fönster. Interiört bär kyrkan drag av tidig nyklassicism.

Kyrkogårdens historik

Redan på 1200-talet när Vissefjärda kyrka byggdes bör en kyrkogård ha anlagts. Denna kyrkogård ska från 1500-talet fram till mitten av 1800-talet främst ha legat söder om kyrkan ner mot Kyrksjön. Den klockstapel som än idag står norr om kyrkan ska ha stått klar 1774. Den ersatte då en klockbock som de tre klockorna varit upphängda i. År 1833 tillträdde Johan Gustaf Uddenberg tjänsten som kyrkoherde i Vissefjärda. Kort efter hans tillträde utvidgades kyrkogården mot norr. Norr om kyrkan, mellan klockstapeln och kyrkan, gick häradsvägen men Uddenberg ansökte om och fick tillstånd att flytta vägen så att klockstapeln hamnade innanför kyrkogårdens mur. Marken togs också i anspråk för gravsättningar. Den utvidgade kyrkogården invigdes 1839. Vid samma tid byggdes öster om kyrkan det Silversvårdska mausoleet. Det ska ursprungligen ha haft en träkonstruktion som idag är borta. När det försvann är inte känt. Idag omgärdas platsen av ett smidesstaket.

Vissefjärda sockens befolkning ökade kraftigt under 1800-talets andra hälft. Det gjorde att kyrkogården i anslutning kyrkan snabbt blev fullbelagd. Omloppstiden på gravarna blev alltför kort och därför tog man 1882 beslutet att förbjuda begravingar inom den gamla kyrkogården. Istället anlades ett nytt kyrkogårdsområde. För detta ändamål erbjöd sig ägaren till Kyrkeby bränneri, Th. Malmström, att donera mark utmed Kyrksjön i Klättorps by. Sockenborna accepterade dock inte detta. Istället donerade prästgården mark väster om den gamla kyrkogården. På den här marken låg ett hus där hovrättskommisarien Sven Peter Lindwall bodde. Huset ska ha legat ungefär där den Malmströmska graven idag ligger. Det fick nu flyttas. På området fanns också en liten kulle. Många av sockenborna ville ta bort denna men inflytelserika sockenbor motsatte sig förslaget och fick rätt hos biskopen och

länsstyrelsen. Den nya kyrkogården invigdes 1883. Året därpå gjordes en karta över kyrkan, gamla kyrkogården och den nya kyrkogården. Tyvärr är den inte signerad och vi vet därför inte vem som var arkitekten bakom kyrkogården. I den fortsatta texten kommer den nya kyrkogården att kallas enbart kyrkogården medan området runt kyrkan benämns den gamla kyrkogården.

I en tidningsartikel Barometern från 1926 berättas att församlingen hade långt framskridna planer på att bygga ett gravkapell. Ritningar hade gjorts av Kalmars förste stadsarkitekt J. Fred. Olson. Ritningar visar ett kapell tämligen likt kapellet på Skogskyrkogården i Nybro och Skogssalen på Norra kyrkogården i Kalmar. Det skulle rymma 100 personer. Under kapellet skulle finnas rum för bårhus. Tanken var att bygga kapellet mellan kyrkan och kyrkogården med huvudfasaden mot sjön. Dessa planer genomfördes inte.

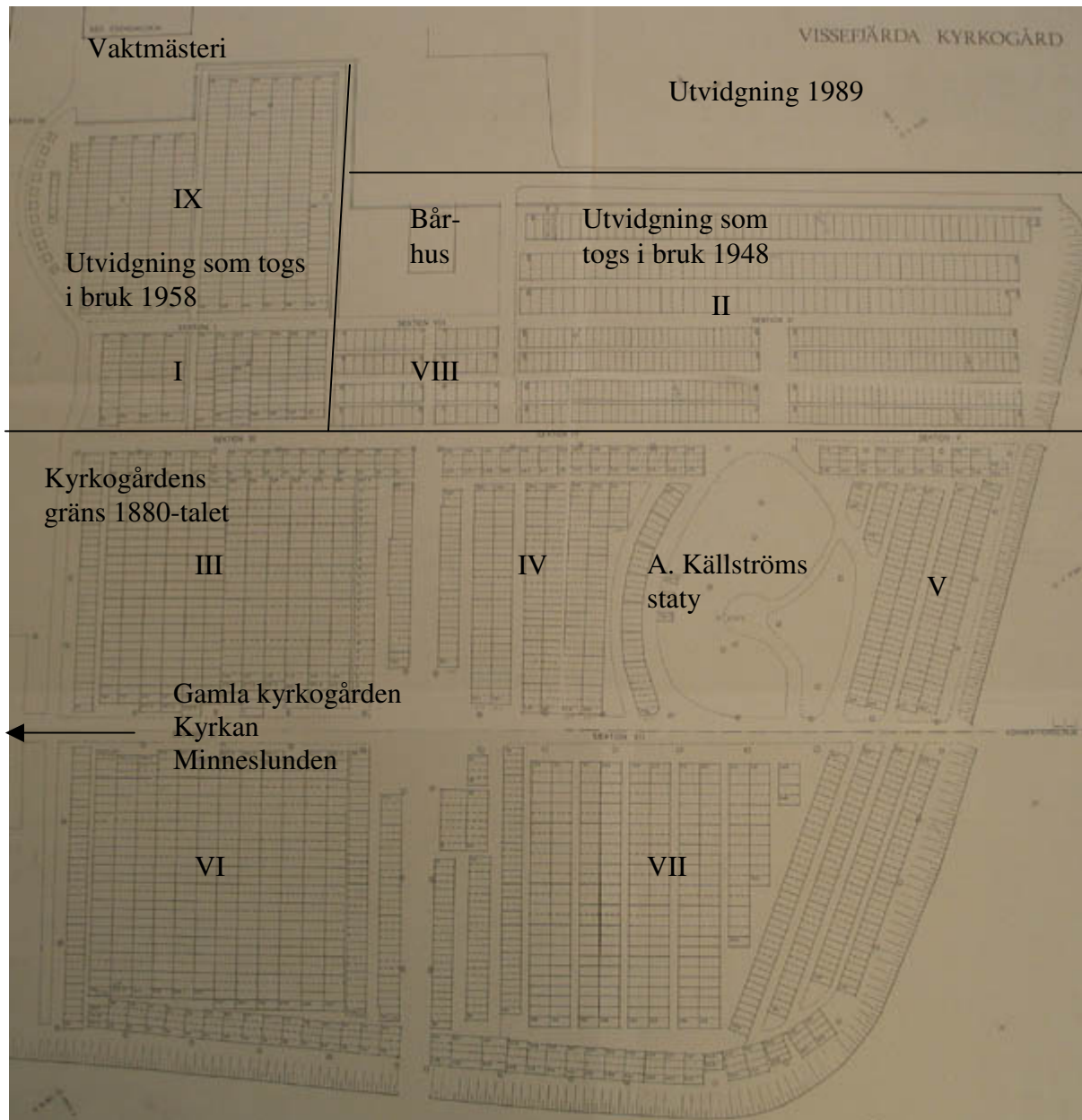
År 1944 påbörjades arbetet med att på nytt utvidga kyrkogården. Genom köp av åker och ängsmark, totalt 0,4632 hektar för 2180 kronor, från prästboställena Björketorp 1:1 och Vissefjärda 1:1 fick församlingen tillgång till mark väster om kyrkogården. Planerna på att anlägga en ny kyrkogårdsdel hade funnits en tid. I antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm finns en ritning av trädgårdskonsulent Sigurd Ohlsson, Kalmar, som gjorts redan 1934. Man valde dock att dela upp utvidgningsarbetet i etapper. Det område som låg närmast sjön bestod av madmark och översvämmades vid högvatten. Det område som togs i bruk låg längst västerut. År 1947 ställdes en ceremoniplats i ordning. Bland handlingarna finns en ritning som uppgjorts av Harry Kolsby, Kalmar Läns Södra Hushållningssällskap. Handlingarna är dock signerade av trädgårdskonsulent Gösta Engstedt, Kalmar. Tanken var ursprungligen att bygga ett kapell men man började med att anlägga en ceremoniplats. En katafalk av kalkstensplattor byggdes. Denna omgavs av en gång av kalkstensplattor som i norr övergick i grus. Under platsen fanns sedan tidigare en källare och som skydd mot källarnedgången byggdes en mur av kalksten. På muren placerades ett kors av ek. Träkorset byttes 1972 mot ett kors av granit. Utmed vägen, sydväst om ceremoniplatsen, föreslogs att pyramidalmar planterades och i anslutning till ceremoniplatsen skulle rosor och ligusterpyramider planteras samt liguster och avenbok som omgärdning. Platsen har idag byggts om vilket gör det svårt att avgöra vad som i realiteten förvekligades. Förslaget till ordnande fick en hel del kritik av länsarkitekt Åke Strindberg och Riksantikvarieämbetet krävde för att godkänna förslaget att man gjorde en del justeringar efter Strindbergs anvisningar.

Efter en donation av disponent W. G:son Elling placerades 1949 en Kristus-staty i norsk labradorgranit av konstnären Arvid Källström på den kulle som finns på kyrkogården.

År 1954 påbörjas nästa steg i arbetet med att utvidga kyrkogården i väster. En äldre skolbyggnad skulle flyttas och återuppföras utanför kyrkogårdsmuren nära klockstapeln. Tanken var att göra den till en samlingshall men Hälsovårdsnämnden ansåg att byggnaden vara bristfällig. Anläggningsförslaget till den nya kyrkogårdsdelen fick också kritik av länsarkitekt Gunnar Lindsten. Utvidgningen skulle ske mot vattnet vilket han ansåg förstörde helhetsintrycket eftersom marken måste fyllas upp och träd tas bort. Han ansåg därför att en utvidgning längre bort från stranden vore lämpligare. Förslaget till utvidgning ritades av kyrkogårdsföreståndare R. Ekstedt, Växjö. Han tänkte sig att även på den nya delen använda kalksten samt växter som rosor, forsythia, avenbok, cortoneaster, bergtall, rhododendron och ek. Församlingen beslutade att man skulle anlägga platser för urnor på kulle på kyrkogårdens gamla del men detta gjordes inte.

Beslutet om förbud att gravsätta inom kyrkotomten upphävdes av länsstyrelsen 1975. Planer fanns på att anlägga en urlund på kyrkotomten. Ett förslag ritades av trädgårdsarkitekt Harry Kolsby, Kalmar, men detta genomfördes inte. Den senaste utvidgningen av kyrkogården gjordes 1989 enligt förslag av Landskapsarkitekterna i Lund AB. Området ligger söder om det områden som tillkom under 1940- och 50-talen. En minneslund anlades på en ö i Kyrksjön söder om kyrkan. Med hjälp av muddringsmassor från sjön fylldes området ut och en stenbro byggdes. Till platsen flyttades det kors som tidigare stod vid ceremoniplatsen i kvarter VIII. Minneslundens togs i bruk augusti 1997.

Karta över Vissefjärda kyrkogård

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Vissefjärda kyrkogård består idag dels av den gamla kyrkogården i anslutning till kyrkan där flera äldre gravvårdar är uppställda dels av den nya kyrkogård som invigdes 1883. I

anslutning till den gamla kyrkogården ligger kyrkogårdens minneslund på en ö i Kyrksjön. Den nya kyrkogården är utlagd i öst-västlig riktning och ligger något högre än den gamla kyrkogården. De äldsta kvarteren, III-VII, har en sammanhållen anläggningsform. Till detta intryck bidrar framförallt gångsystemet och de höga, gamla lindar som är planterade runt området och som alléer utmed de stora gångarna. I flera av kvarteren finns gott om grusbelagda och omgärdade gravplatser. Även om en del av kvarteren har lagts om under 1900-talet domineras intrycket av äldre typer av gravvårdar. I västra delen av området ligger en hög kulle från vilken man har en vacker utsikt. Söder om kvarter III-V ligger de delar av kyrkogården som tillkommit i samband med olika utvidgningar under 1900-talet. De olika kvarteren bär anläggningsdrag typiska för den tid då de tillkommit vilket bl.a. innebär en större enhetlighet. Gravvårdarna håller ungefär samma höjd och intrycket förstärks av de häckar som är planterade. I det senast tillkomna området längst i söder har det enhetliga intrycket mjukats upp genom att gravkvarteren fått en mer varierande form vilket påverkar placeringen av gravplatserna. I kvarter VII och II finns bevarade linjegravsområden.

Omgärdning

I norr, väster och söder: Vallmur av natursten murad med cement.

I öster: I öster avgränsas kyrkogården till stor del av Kyrksjön. Öster om kyrkan utgörs omgärdningen av vallmur av natursten murad med cement.

Ingångar

I norr: Två ingångar. Svartmålade smidesgrindar mellan stolpar av sandsten. Den östra av de båda ingångarna finns i anslutning till kyrkans huvudingång. Den västra leder in på den nya kyrkogårdsdelen.

I väster: Tre ingångar. Den nordligaste har dubbla smidesgrindar, lika de i norr, mellan stolpar av sandsten. De båda övriga har enklare svartmålade smidesgrindar mellan stolpar av granit.

I söder: Utmed kyrkogårdsmuren i söder går en asfalterad väg som slutar framför bårhuset. Här finns också en parkeringsplats.

I öster: Ingång belägen öster om kyrkan. Svartmålade smidesgrindar av annan modell än de i norr men stolparna lika.

Kyrkogårdsmuren och trädkrans av lindar i norr.
(KI Vissefjärda kyrkog 004)

Gång i nord-sydlig riktning kantad av höga lindar. Till vänster kvarter VI och till höger kvarter VII.
(KI Vissefjärda kyrkog 009)

Vegetation

Trädkrans: Den gamla kyrkogården har trädkrans av lindar i öster och norr. De äldsta kvarteren, III-VII, har trädkrans av lind i samtliga väderstreck.

Övrigt: På den gamla kyrkogården växer förutom lind också alm, ask syren, rhododendron, liguster och forsythia. I de äldsta kvarteren på nya delen av kyrkogården dominerar höga lindar men här finns också ekar, hassel, tuja, liguster och buxbom. På den södra delen av nya kyrkogården finns häckar av avenbok, liguster, snöbär och spirea. Här växer också unga lönnar, hassel, rhododendron och rosor.

Se vidare i de enskilda kvartersbeskrivningarna.

Gångsystem

Gångarna är framförallt utlagda i nord-sydlig och öst-västlig riktning. Majoriteten av gångarna är belagda med grus. Undantaget är den gång som går från ingången i norr fram till kyrkans huvudingång och vidare västerut fram till nya kyrkogårdens gräns. Denna gång är belagd med asfalt. Vid gränsen till den nya kyrkogården finns en trappa av granit med en handikappramp. På den senast tillkomna delen av kyrkogården i söder är samtliga gångar asfalterade. Här är också gångsystemet mera fritt och möts inte i räta vinklar. Utmed Kyrksjön går en gång som följer strandlinjen fram till den stenbro som leder ut till minneslunden.

Gravvårdstyper

Vissefjärda kyrkogård har använts under lång tid det. Det gör att här finns flera olika typer av gravvårdar representerade. Bland de äldsta vårdarna finns flera gjutjärnskors, men framförallt höga stående gravvårdar från tiden kring sekelskiftet 1900. En av de stilar som dessa vårdar kan ha hämtat inspiration ifrån var den nationalromantiska. Denna stil utmärks när det gäller gravvårdar av osymmetriska krön och oslipade ytor som ska föra tankarna till runstenar och andra förhistoriska gravmonument. En motsats till de nationalromantiskt inspirerade vårdar är de symmetriskt uppbyggda och blankpolerade vårdarna, ofta av svart granit. Vanliga typer av dekor är kransar, urnor och draperingar. Dessa dekorelement går tillbaka till antikens bildspråk.

Ut till minneslunden i Kyrksjön leder en stenbro. Ön utvidgades med muddringsmassor från sjön.
(KI Vissefjärda kyrkog 093)

Klockstapeln norr om kyrkan. I gräsmattan framför klockstapeln syns några av de gravvårdar som finns kvar på den gamla kyrkogården som omger kyrkan.
(KI Vissefjärda kyrkog 094)

Under perioden 1920-1950 blir de klassicistiskt inspirerade gravvårdarna mycket vanliga. De försågs ofta med uthuggna eller inslipade pelare. Gravvårdarnas krön är antingen raka eller trekantiga. Den brinnande oljelampan är ett vanligt dekorelement liksom palmkvistar och kors. Utformning och dekor är den samma hos såväl gravvårdar på köpta gravplatser som linjegravplatser. De sistnämnda är dock mindre och enklare. Från 1950-talet och framåt i tiden dominerar de låga rektangulära gravvårdarna med enkel dekor. Vanliga motiv är talldungar, soluppgångar, kors och blommor. Bland gravvårdarna från det senaste årtiondet kan man

märka ett visst nytänkande. Formen är inte strikt rektangulär och det finns också exempel på mer personligt utformad dekor. Materialet är främst grå, svart och röd granit. Bland de äldre vårdarna finns flera av gjutjärn eller smide. Andra material som förekommer är marmor, sandsten och trä. Flera av de köpta gravplatserna i kvarteren III-VII är belagda med grus och omgärdade. Den vanligaste formen av omgärdning är stenram. Det är också relativt vanligt i de äldre kvarteren att ange den dödes yrkestitel. På majoriteten av kyrkogårdens gravvårdar anges från vilken by eller gård den döde kommer.

Minneslund

Minneslundan är belägen på en ö i Kyrksjön, söder om kyrkan. När minneslundan anlades fylldes ön ut med muddermassor från sjön. Ut till ön leder en stenbro med räcke av stenstolpar och kätting. På ön finns en större plats belagd med smågatsten. Här finns en damm med kant av huggen granit och hållare för blomvaser. I anslutning till dammen står ett kors av granit. Det stod tidigare på ceremoniplatsen i kvarter VIII. Längre söderut finns en springbrunn med ett stort stenblock. Runt denna är dels smågatsten lagd dels natursten. Här finns också en häck av lavendel. I kanten av den stensatta platsen finns långa bänkar och platsen avskärmas av häckar av liguster. Runtomkring den stensatta platsen breder en gräsmatta ut sig. Här växer björk, al, tall, en, sälg, asp, rönn, nypon och häggmispel.

Byggnader

Söder om kvarter VIII ligger bårhuset. Det är troligen uppfört på 1990-talet och rymmer idag likkyl, förråd och samlingssal. Byggnaden har pulpettak belagt med papp. Fasaderna är putsade och målade i vitt. I väster finns en utsmyckning i smide. I söder är entrépartiet utbyggt. Dörrarna är målade i rosa och på var sida om dörren finns ett mindre fönster strax under takfoten. Fönster finns också i väster. I norr finns en glasdörr med rosa ramverk. Interiört är golvet belagt med kalkstensplattor och väggarna putsade och målade i vitt liksom taket. I samlingssalen finns en katafalk, lösa stolar och ett altare i nordost.

Sydost om bårhuset ligger en byggnad som rymmer personalutrymmen, garage, förråd m.m. Byggnaden har rödmålad stående träpanel, sadeltak belagt med svart tegel, vitmålade foder och blåa dörrar. Här ryms verkstad, garage, toaletter för kyrkogårdens besökare, kontor och personalutrymmen. Byggnaden uppfördes 1998.

Norr om kyrkan står klockstapel. Den är uppförd av trä. Taket är belagt med spån och krönt av en förgylld kula. Klockstapel. Den står på en upphöjd plats med en kallmurad stödmur av natursten och avtäckt med stenskivor. Klockstapel. Den genomgick en större renovering 1969 och har både före och efter det tjarats vid flera tillfällen.

Övrigt

På den kulle som finns i kyrkogårdens västra del står en Kristus-staty i norsk labradorgranit. Den är gjord av konstnären Arvid Källström och skänktes av disponenten W. G:son Elling 1949.

Bårhuset från söder. (KI Vissefjärda kyrkog 087)

Arvid Källströms Kristus-staty från 1949.
(KI Vissefjärda kyrkog 063)

Beskrivning av enskilda områden med kulturhistorisk bedömning

Gamla kyrkogården

Allmän karaktär

Gamla kyrkogården utgörs av ett större område i anslutning till kyrkan. Ytor finns runt om hela kyrkan med störst yta i väster. Här växer flera stora träd av sorterna ek, ask, alm och lind. Här finns också syrenbuskar, forsythia och ligusterhäckar. I öster ligger klockstapeln på en upphöjd plats som omges av en kallmurad stödmur. Från en av kyrkogårdens ingångar i norr leder en asfalterad gång fram till kyrkan. Denna fortsätter västerut till det nya kyrkogårdsområdet. Inom området finns också mindre grusbelagda gångar som bl.a. leder till minneslundan på ön söder om kyrkan. Flertalet av de bevarade gravvårdarna finns öster och norr om kyrkan. Hela området har idag en parkkaraktär.

Del av gamla kyrkogården från väster.
(KI Vissefjärda kyrkog 016)

Gamla kyrkogården från sydväst.
(KI Vissefjärda kyrkog 091)

Gravvårdstyper

Inom området finns 34 stycken gravvårdar. Av dessa ska alla utom en stå på sin ursprungliga plats. Flera av dem är särpräglade till sin utformning. Den äldsta är från 1848. En äldre gravplats finns från 1840. Här finns idag en minnesplatta som måste ha satts upp under senare tid. Endast två vårdar är från 1900-talet. Den ena är från 1972 och den andra från 1930. I det sistnämnda fallet verkar det dock röra sig om en minnesvård. Majoriteten av vårdarna är från perioden 1860-1890. Av de 34 vårdarna är 15 av gjutjärn, en av smide, en av sandsten och

marmor samt en av marmor. Övriga är av granit. En gravplats, den Silfwersvårdska, omges av ett staket av gjutjärn och på detta sitter den förutnämnda minnesplattan. Gravplatsen ska tidigare ha haft en överbyggnad av trä och en trappa ner till ett gravkor. Trappan ska ha funnits kvar längre än överbyggnaden men när de båda försvann är inte känt. Av gjutjärnsvårdarna är de flesta i form av kors men det finns också en nygotisk vård, i form av en urna och en som är formad som en trädgren. Den sistnämnda står på en sten med namnet "Helena" inhugget. På grenen sitter en inglasad lapp med texten "Döden kommer över alla människor som härpå jorden...". Resten är tyvärr oläslig. Gravvården flyttades från kvarter VI när detta lades om på 1970-talet. En annan ovanlig form av gravvård är den enkla smidesvården med namnet "Victor" skrivet med guldbokstäver. Vården kröns av kors och krona. Öster om kyrkan ligger två hällar. Om det någon gång har funnits en inskription är denna idag bortnött. Ingen känner idag till hällarnas historia. På nio av gravvårdarna står den dödes yrkestitel angiven. De titlar som förekommer är godsägare, överste, ålderman, prost, folkskollärare, nämndeman, brukspatron, flaggstyrmansänka och bondson. Vanligare är det att man på vården har angivit från vilken gård eller by den döde kommer.

Nygotisk gravvård av gjutjärn över Jonas Isaksson, Bussamåla, och hans maka. Båda dog 1870. Gravvården står sydost om kyrkan. (KI Vissefjärda kyrkog 024)

Gjutjärnskors över JG Uddenberg som dog 1848. Han var verksam som präst i Vissefjärda och arbetade för 1800-talets tidiga nykterhetsrörelse. Gravvården står utmed långhusets norra vägg. (KI Vissefjärda kyrkog 030)

Övrigt

Flera av gravvårdarna inom området är resta över kända personer i bygden. Den mest namnkunnige av dem är prästen J. G. Uddenberg, död 1848, vars gjutjärnskors står vid långhusets norra vägg. Uddenberg var känd som en mycket aktiv medlem av 1800-talets tidiga nykterhetsrörelse. Han var bland annat god vän med den kände nykterhetskämpen Peter Wieselgren. I Vissefjärda gjorde Uddenberg också stora insatser genom att starta socknens första skola. Den förste lärare som anställdes i socknen var Johan Trenck, död 1878. Han ligger också begravd på detta område strax innanför ingången till kyrkogården i norr.

Familjen Silfwersvärd, vilkas gravkor vi idag kan se resterna av i form av ett gjutjärnsstaket, ägde gården södra Kyrkeby. Överste Lars-Gustaf Silfwersvärd som dog 1840 gjorde frikostiga donationer till socknens skola, fattigvården och kyrkstillarna.

Ovanlig typ av gravvård i form av en trädgren med en inglasad text. I stenen är namnet Helena inhugget. Gravvården stod tidigare i kvarter VI. Nu är den placerad norr om klockstapeln.
(KI Vissefjärda kyrkog 028)

Ytterligare en ovanlig typ av gravvård. Smidesvård krönt av kors och krona med namnet Victor i guldskrift. Gravvården står väster om den gång som leder från parkeringen fram till kyrkans ingång.
(KI Vissefjärda kyrkog 034)

Kulturhistorisk bedömning

Gamla kyrkogården har idag karaktären av en park. En viktig del av platsen är ingången till kyrkogården i öster och den gång som går norr om kyrkan vidare västrut genom den nya kyrkogården. Här gick tidigare landsvägen förbi kyrkan. Denna linje markerar gränsen för den allra äldsta kyrkogårdens utsträckning i norr och blir därmed en viktig länk till kyrkogårdens utvecklingshistoria. De gravvårdar som finns utspridda ger platsen ytterligare dignitet. Samtliga gravvårdar har ett högt kulturhistoriskt värde genom sin utformning, material, ålder eller personhistoria. Att flertalet av vårdarna står på sina ursprungliga platser förstärker ytterligare deras kulturhistoriska värde. Samtliga äldre gravvårdar bör införas på församlingens inventarieförteckning och vårdas såsom kyrkliga inventarier.

Kvarter III-VII

Allmän karaktär

Kvarteren III-VII utgör det område som anlades på 1880-talet. Den äldsta gravvården från 1884 finns i kvarter VI. Området har en medveten anläggningsform med raka gångar kantade av planterade lindar, väl avgränsade gravkvarter och en tydlig uppdelning mellan områden för köpta gravplatser i kvarterens ytterkanter och allmänna gravplatser i mitten. Höga stående gravvårdar och grusbelagda gravplatser ger området en ålderdomlig karaktär trots att majoriteten av gravplatserna är av yngre datum. Gravvårdarna är placerade i rader vända mot öster. Undantagen är kvarter IV och V där raderna är ryggställda och vända mot öster eller väster. Linjegravsområden har funnits i kvarteren III, VI och VII. Idag finns ett sammanhängande linjegravsområde kvar i kvarter VII. Här har också linjegravvårdar från andra linjegravsområden placerats ut i luckor som uppstått. Mellan kvarteren IV och V ligger en naturlig kulle beväxt med ekar, hasselbuskar och rhododendron. På kullen står Arvid Källströms Kristus-staty, skänkt av disponent W G:son Elling 1949.

Kvarter VI från nordost. I kvarterets ytterkanter finns köpta gravplatser varav flera är belagda med grus och omgärdade. I mitten fanns tidigare ett linjegravsområde som under 1900-talets senare decennier omlades för familjegravar med tidstypiska rektangulära gravvårdar. Kvarterets struktur är typisk för slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. (KI Vissefjärda kyrkog 042)

Längst fram i bild kvarter VI från väster. Detta kvarter är ordnat endast för köpta gravplatser. Flertalet har kvar sin grusbeläggning och omgärdningar av olika slag. Bortom allén i bildens mitt syns kvarter III som är ordnat liksom kvarter VI. (KI Vissefjärda kyrkog 058)

Gravvårdstyper

Eftersom de fem kvarteren utgör de äldsta i bruk varande delarna av Vissefjärda kyrkogård finns här flera typer av gravvårdar som varit vanliga under 1900-talet. Från tiden kring sekelskiftet 1900 finns höga stående gravvårdar som bidrar till områdets ålderdomliga karaktär. De höga gravvårdarna finns främst i kvarteren III, IV och VI. Från 1930-talet och framåt dominerar låga gravvårdar med klassicistiska drag. Från 1930-40-talen finns också linjegravvårdar som är mindre och enklare än de köpta gravplatsernas vårdar. I kvarteren III, VI och VII dominerar låga rektangulära gravvårdar med sparsam dekor från 1960-talet och framåt. Majoriteten av de äldre gravvårdarna är av svart eller grå granit medan grå och röd granit dominerar bland gravvårdar från 1900-talets senare årtionden. Få vårdar är av andra material. De som förekommer är marmor, gjutjärn och trä. En stor del av de köpta gravplatserna i kvarterens ytterkanter är belagda med grus och omgärdade. I kvarteren IV och V som helt är anlagda för köpta gravplatser är majoriteten av gravplatserna grusbelagda och omgärdade. Den vanligaste formen av omgärdning är stenram men det förekommer också häckar av liguster, måbär eller buxbom samt pollare och kätting, smidesstaket, gjutjärnsstaket och gjutjärnsstolpar med en smal kedja. Att ange den dödes yrkestitel är relativt vanligt. Hemmansägare är den vanligaste titeln men här finns också flera med anknytning till järnvägen samt handel och service i samhället. Bland de mera ovanliga titlarna finns maskinsnickare, matros, dosmakare och barnmorska. I samtliga kvarter är det mycket vanligt att ange från vilken gård eller by den döde kommer.

Övrigt

I östra delen av kvarter VII ligger Th. Malmstöm begravd. Han ägde Kyrkeby bränneri i slutet av 1800-talet. När kyrkogården skulle utvidgas på 1880-talet erbjöd han församlingen mark i Klättorps by men man valde att tacka nej till erbjudandet. Anledningen var att Malmströms framgångar skapat ett rykte i bygden om att han var i förbund med djävulen. Den nya kyrkogården anlades istället på prästgårdens mark. Markområdet måste dock fyllas upp med matjord och denna hämtades på Malmströms mark i Klättorp. På så sätt kom ändå vissefjärdaborna att vila i Malmströms jord.

Några av de linjegravvårdar som finns i västra delen av kvarter VII. Korpralen Oskar Bergströms gravvård från 1935 har flyttats hit från ett äldre linjegravsområde tillsammans med ett antal andra gravvårdar i linjen. (KI Vissefjärda kyrkog 052)

Exempel på gravvårdar med typiska klassicistiska drag som var vanliga under 1930-50-talen. Den påkostade svarta gravvården i bildens mitt är godsägaren Alb. Danielsson från Flädingstorps gravplats. Han avled 1940. (KI Vissefjärda kyrkog 053)

Kulturhistorisk bedömning

Vem som ursprungligen ritade den nya kyrkogården i Vissefjärda är inte känt men platsen bär flera för sin tid typiska anläggningsdrag. De två huvudgångarna är betonade med hjälp av lindalléer och gravkvarteren är tydligt avskilda från varandra. Köpta gravplatser ligger i en ram runt kvarteren och linjegravsområden i dess mitt på ett sätt som var vanligt vid 1900-talets början. Trots att kvarteren lagts om under 1970-80-talen kan denna äldre, ursprungliga anläggningsformen ännu tydligt avläsas.

Familjen Malmströms påkostade gravplats omgärdad av ett gjutjärnsstaket och belagd med grus. (KI Vissefjärda kyrkog 049)

I västra delen av kvarter VII finns delar av ett äldre linjegravsområde bevarat. Lindalléerna och lindarna i kyrkogårdens omgärdning ger Vissefjärda kyrkogård karaktären av en stadskyrkogård. Ett nära exempel är Södra kyrkogården i Kalmar som anlades på 1860-talet. Blandningen av gravvårdar speglar hur synen på gravvårdarna och gravplatsernas utformning förändrats under 1900-talet. Denna blandning av stilar bidrar till området karaktär. Hos enskilda gravvårdar finns flera värden att värna. Det kan gälla stilhistoria, person- och lokalhistoria eller socialhistoria. Enskilda gravvårdar utgör också avgörande länkar till området utveckling genom sina dateringar. Det gäller främst de äldsta vårdarna från slutet av

1800-talet men också gravvårdar som utgör startpunkten för en förändring i en del av området. Gravvårdar av gjutjärn, staket av gjutjärn eller smide ska införas på församlingens inventarieförteckning.

Kvarter I, II, VIII och IX

Allmän karaktär

De fyra kvarteren utgör det område som tillkom under 1940- och 50-talen. Den äldsta gravvården är från 1948 och finns i kvarter II. Området har en striktare, lägre och mera enhetlig karaktär än de tidigare beskrivna kvarteren. Gravvårdarna är placerade i rader som i kvarter I och IX är vända mot öster. En stor del av kvarter II utgörs av ett linjegravsområde från 1948 till 1962. Gravvårdarna är här, liksom i kvarter VIII, placerade i ryggställda rader vända mot norr eller söder. I kvarter II är häckar av avenbok planterade mellan raderna med gravvårdar och i kvarter VIII rosor. Delar av kvarter IX är anlagt för urnor. I samma kvarter växer ett par stora ekar. Södra delen av kvarter VIII utgörs av en gräsmatta. Här fanns tidigare en ceremoniplats.

Kvarter I från öster. (KI Vissefjärda kyrkog 072)

Kvarter II från väster. Gravvårdarna är placerade i ryggställda rader med häckar av avenbok emellan. (KI Vissefjärda kyrkog 074)

Gravvårdstyper

Gravvårdarna är framförallt låga stående vårdar som varit vanlig under 1900-talets andra hälft. Linjegravvårdarna är mindre och enklare men man använder sig av samma utformning och dekor. Bland gravvårdarna på urngravplatserna är samtliga vårdar liggande. Övriga vårdar i kvarter IX och även i kvarter I är låga rektangulärt stående. I kvarter VIII finns flera stenvårdar i form av små kors. Bland de äldre vårdarna är svart granit ett vanligt material men över hela området dominerar vårdar av grå granit. Det finns även flera vårdar av röd granit. Ett mindre antal vårdar är av andra material. Samtliga återfinns i kvarter II. Här finns tre träkors, ett smideskors, en marmorvård och ett sandstenskors. Två gravplatser i östra delen av kvarter I är belagda med grus och omgärdade av stenram. Att ange den dödes yrkestitel är vanligt. Även i det här området är hemmansägare den vanligaste titeln tillsammans med olika hantverks- och service yrken. Bland de mera ovanliga titlarna finns kokerska, hovslagare, gjuteriingenjör, ostmästare och svensk-amerikan. På majoriteten av vårdarna anges från vilken gård eller by den döde kommer.

Enkelt träkors bland linjegravarna i kvarter II. Gravvården tillhör Ester Karlsson född 1885. Året när Ester avled har utplånats. (KI Vissefjärda kyrkog 076)

En gammal yrkestitel, grosshandlare, på en modern gravvård. Vården finns i kvarter IX. (KI Vissefjärda kyrkog 079)

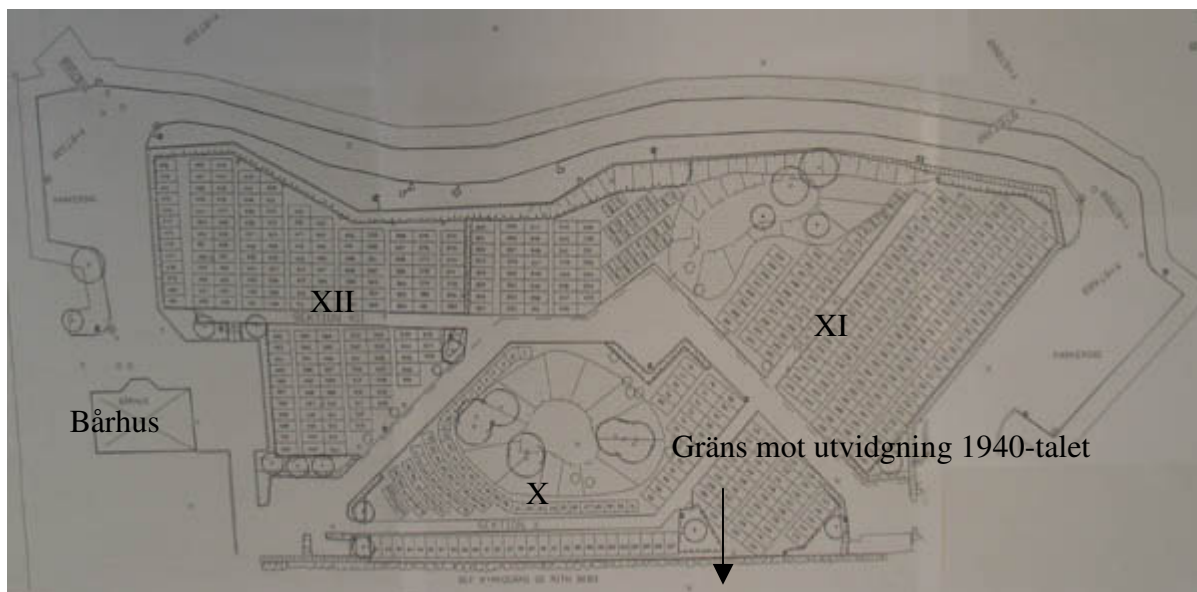
Kulturhistorisk bedömning

Området anlades i en tid när rationellt tänkande och effektivt utnyttjande av marken hade slagit igenom som bärande tanke bakom kyrkogårdarnas arkitektur. Det vi ser är folkhemsidealet överfört till kyrkogården. Området är enhetligt, gravvårdarna låga och saknar påkostade utsmyckningar. Det stycke mark som ingår i gravplatsen har dolts i gräsmattan och utmärks inte. De äldsta gravvårdarna är linjegravvårdar i kvarter II. Möjligheten att få en gratis gravplats inom kyrkogården fanns kvar till mitten av 1900-talet, men området utmärker sig inte. Genom kvarterets enhetliga utseende med ryggställda rader och häckar av avenbok emellan döljs skillnader i gravvårdarnas utformning. Folkhemmets ideal om all människors lika värde förenas här med religionens budskap om allas lika värde inför döden. Tillsammans med kyrkogårdens övriga delar ger området en bild av hur synen på kyrkogårdens utformning förändrats under 1900-talet. I det fortsatta bruket av området är det viktigt att bevara områdets karaktär. Hos de enskilda gravvårdarna finns främst stilhistoriska och personhistoriska värden att värna.

Kvarter X-XII

Allmän karaktär

De tre kvarteren tillkom vid den senast gjorda utvidgningen av kyrkogården 1989. Den första gravsättningen gjordes 1993 i kvarter X. Området utgör kyrkogårdens sydligaste del och har en friare utformning än det område som tillkom under 1940-50-talen. Naturliga kullar har sparats och ytor med gravplatser har passats in i förhållande till dessa. Även gångsystemet har anpassats efter dessa förutsättningar. Gravvårdarna är i de flesta fall placerade i ryggställda rader och vända mot öster och väster eller sydväst och nordost. Mellan de ryggställda raderna i kvarter XI är klotformade tujor planterade. Samtliga gångar är belagda med asfalt. På kullarna har man låtit ett antal större stenblock ligga kvar och här växer hasselbuskar. Häckar av avenbok skärmar av delar av området. Ett mindre antal ekar och lönnar har planterats.

Karta över del av kyrkogården som tillkom 1989

Gravvårdstyper

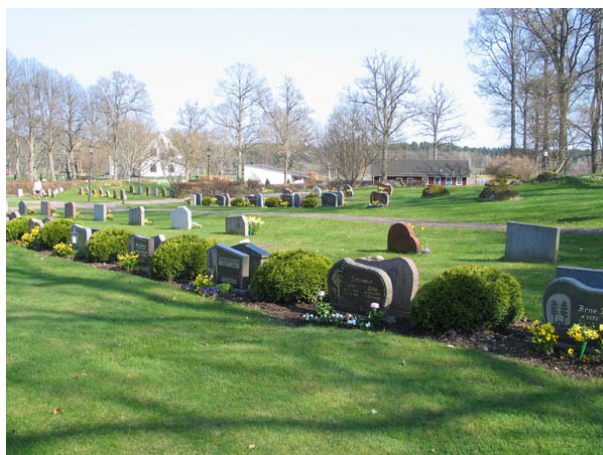
Gravvårdarna är låga men den strikt rektangulära formen som var vanlig på äldre delar av kyrkogården har här mjukats upp. Flera har rundande eller osymmetriska former. Även gravvårdarnas höjd kan variera något. Att ange från vilken gård eller by den döde kommer är vanligt medan yrkestitel finns angivet endast i ett fall. Gravvården, med titeln målare, återfinns i kvarter X.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarteren X-XII som tillkom 1989 utgör ytterligare en viktig del av kyrkogårdsanläggningens utvecklingshistoria under 1900-talet. Här har en friare utformning som mer styrs av personliga önskemål och anpassning till naturliga förutsättningar blivit tydliga. Även detta är ett utslag av tidsandan som idag betonar individens rätt.

Del av kvarter X från öster. (KI Vissefjärda kyrkog 083)

Kvarter XI från väster. (KI Vissefjärda kyrkog 085)

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGÅRDEN I DESS HELHET

På Vissefjärda kyrkogård har människor begravts under lång tid. En vandring över kyrkogården berättar om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner, synen på döden och på sorgarbete i stort. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och/eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/gårdsnamn och yrkestitlar. De olika yrkestitlarna vittnar om kunskap, näringar och samhällsfunktioner som funnits i trakten.

Vissefjärda kyrkogård har sina rötter i medeltiden. Den äldsta kyrkogården låg söder om kyrkan vid stranden av Kyrksjön. En utvidgning av denna kyrkogård är känd. Utvidgningen gjordes norr om kyrkan och var klar 1839. På 1880-talet förbjöds begravningar inom den gamla kyrkogården och en ny kyrkogård anlades. Vissefjärda kyrkogård har utvidgats vid ytterligare tre tillfällen nämligen 1944, 1954 och 1989. Varje ny del av kyrkogården har präglats av de stilideal som varit rådande då den tillkom. Kyrkogården från 1880-talet är strikt ordnad med väl avgränsade gångar, alléer samt separata områden för köpta och allmänna gravplatser. De båda delarna från 1944 och 1954 har gravvårdarna ordnade i strikta rader. I en del fall har rygghäckar av avenbok planterats mellan raderna med gravvårdar. En friare utformning har området som tillkom 1989. Här har ytorna med gravplatser passats in i den naturliga topografin.

Kyrkogården har brukats under lång tid vilket gör att här finns flera olika typer av gravvårdar som varit vanliga på våra kyrkogårdar från slutet av 1800-talet och fram till idag. I de äldre kvarteren utmärker sig de höga påkostade gravvårdarna av vilka många är omgärdade och gravplatserna belagda med grus. Att omgärda gravplatser och belägga dem med grus var tidigare vanligt på våra kyrkogårdar men på Vissefjärda är ovanligt stora sammanhängande grusytor bevarade. Omgärdade och grusbelagda gravplatser bör därför bevaras. Smidesstaket, gjutjärnsstaket och gravvårdar av gjutjärn och smide samt gravvårdar från mitten av 1800-talet eller äldre ska införas på församlingens inventarieförteckning och vårdas av församlingen.

I anslutning till kyrkan finns flera byggnader som berättar om platsens betydelse som centrum för administration och service i socknen. Än idag är denna miljö väl sammanhållen. Kulturhistoriskt värdefulla och viktiga för upplevelsen av kyrkogården är kyrkan, klockstapeln, trädkransen, kyrkogårdsmuren och grusgångarna liksom närliggande bebyggelse som prästgården och kyrkstillarna.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i förvaltningen av begravningsplatsen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

Sammanfattningsvis:

- Ett kulturhistoriskt värde finns i kyrkogårdens tydliga pedagogiska struktur som genom sina olika tidsskikt som inte bara speglar olika skeden i Vissefjärda kyrkogårds utveckling utan också kyrkogårdarnas utvecklingshistoria i allmänhet.
- Flera av gravvårdarna har ett person- eller lokalhistoriskt värde som berättar om Vissefjärdas historia.

- Kyrkan, kyrkogården, klockstapeln och den omgivande bebyggelsen utgör tillsammans en värdefull kulturmiljö som vittnar om platsens betydelse som kyrkligt och administrativt centrum i bygden.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet
Kalmar läns museums topografiska arkiv
Bogårdinventeringen, Linköpings stift
Lantmäteriet

Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992

Hammaskiöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001

Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985

Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999

Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland. Stockholm 1983

Vissefjärda hembygdsförening, I Dackebygd 1973, Emmaboda, 1973

Vissefjärda hembygdsförening, I Dackebygd 1989, Emmaboda, 1989

Muntliga uppgifter kyrkvaktmästare Ingemar Karlsson samt Erik Svensson.